

ده‌بارهیئێ چاره‌نقیسی میر ئیماده‌دینی هه‌کاری یان ژێ سه‌بووری د به‌لگه‌یه‌که‌نوودا

هاتییه قه‌دیتن، فه‌تره‌یه‌که ژ دیرۆکا میرگه‌ها هه‌کاری و میرگه‌هێن ده‌روودۆرا ئه‌وئێ ل به‌ر مه‌ راسته‌ره‌وه‌ن بوو⁽¹⁾. هه‌روه‌سا ده‌رباری میر ئیماده‌دینی مه‌ ده‌ره‌قی ئه‌وی دا چ نه‌دزانی ئاگاهییێن بیهه‌مپا که‌تن به‌ر ده‌ستی مه‌. ته‌مه‌رخانی یازجی د به‌ره‌ما خوه‌ دا ژ ده‌ستیپکا میربوونا زه‌که‌ریا به‌گن هه‌کاری یێ باپیرو میر ئیماده‌دیتی هه‌تا ئیماده‌دین بوویه میرئ هه‌کاریان (1087-1633) ب به‌رفه‌هی به‌حسکرنا روودانیین سیاسی دکه‌ت. د ئه‌قی به‌ره‌می دا ده‌رباری باره‌دووخی سیاسی یێ کوردان و ریز و ته‌رزئ رێقه‌به‌ریا کوردان ئاگاهییێن گه‌له‌ک ب قیمه‌ت تیئه‌ دانئ. لی به‌لی مرنا ته‌مه‌رخانی یازجی یا بیوه‌خت مووه‌له‌ت نه‌دایه ئه‌وی کو به‌ره‌ما خوه‌ ته‌مام نکه‌ت. ته‌مه‌رخانی یازجی د ده‌ستیپکا روونشتنا میر ئیماده‌دینی ل سه‌ر کورسیکا میراتیبا هه‌کاریان دا ل ده‌رۆرا داویا د سالا 1633 یێ ئان ژێ ده‌ستیپکا د سالا 1634 ی وه‌فات کریه. ژ به‌ر ئه‌قی چه‌ندێ ده‌رباری ئیانا میر ئیماده‌دین یا مایی و چاره‌نقیسی ئه‌وی دا ئه‌م گه‌له‌ک تشتین تیر و ته‌سه‌ل نزانین. پیرانیا ژێده‌ران وه‌سا ددا دیارکرن کو میر ئیماده‌دین د سالا 1639/1640 ی دا ژ ئالیی. عوسمانیانقه هاتییه کوشتن. ته‌نی میرزا مه‌مه‌دی یازجی یێ سه‌رده‌ما ئیبراهیمخان به‌گی هه‌کاری دا به‌ره‌ما خوه‌ نقیسی ده‌رباری چاره‌نقیسی میر ئیماده‌دینی ئاگاهییێن جوودا قه‌دگوه‌ازتن. لی به‌لی ژ به‌ر نه‌بوونا به‌لگه‌ییێن قه‌به‌ر، ئاگاهییێن ژ ئالیی میرزا مه‌مه‌د یازجیقه هاتی تام جه‌ی خوه‌ نه‌دگرتن. لی به‌لی پشتی په‌یدا بوونا ئه‌ف به‌لگه‌یا ئه‌م دئ ژ به‌حسکرنا بکه‌ن، ئه‌م دشین ئاگاهییێن ئه‌وی په‌سه‌ند بکه‌ن.

خه‌باتیێن ده‌رباره‌یی دیرۆکا کوردان دا، هه‌ر چه‌ند د ئه‌قان سالین داویی دا وه‌راکه‌ک باش گرتییت ژێ، چاخی خه‌باتیێن دیرۆکی یێن مله‌تیێن دی هیژ گه‌له‌ک پاشقه‌ مایه. ئه‌م دشین ئه‌قی چه‌ندێ ب دوو سه‌به‌بانقه ئه‌شکه‌را بکه‌ن. سه‌به‌با یه‌کی ژ به‌ر باره‌دووخا سیاسی یا کوردانه. کورد ب سالانه تووشی بزاقین خورت یێن نه‌هیلان و ژبیرنی بوونه و دبن. ژ به‌ر ئه‌قان بزاقان ژێده‌ریێن دیرۆکا کوردان یێن نقیسیکی و یێن نه‌ نقیسیکی ژ کوردان هاتنه قه‌دزین و ژناقبرن. سه‌به‌بی دوویێ ژێ نه‌بوونا سازییێن خورت یێن ده‌رباری قه‌کۆلیئا دیرۆکا کوردانه. لی به‌لی ب سالا هه‌نه‌ک قه‌کۆله‌ریێن خویانی و بیانی یێن خه‌مخور هیدی هیدی په‌ردئ تاریتیێن ل سه‌ر دیرۆکا کوردان رادبیت و گه‌له‌ک به‌ره‌م، به‌لگه‌ و شوونه‌وارین نوو ده‌رکه‌فن مه‌یدانی. گه‌له‌ک که‌سایه‌تیێن کورد یێن دیرۆکی، هه‌تا ئه‌قی داویی ئان ب یه‌کجاری نه‌دهاتن ناسین ئان ژێ هه‌ما ته‌نی وه‌کی ناق دهاتن زانین. به‌لی پشتی په‌یدا بوونا هه‌نه‌ک به‌لگه‌ و به‌ره‌میێن نووقه‌ ده‌ره‌قی ئه‌وان دا ئاگاهییێن باش تیئه‌ بده‌ستیخستن.

یه‌ک ژ ئه‌قان که‌سایه‌تیێن مه‌زن یێ هه‌تا به‌ری چه‌ند سالان هه‌ما مه‌ ده‌ره‌قی ئه‌ویدا چ ئاگاهی نه‌یی میر ئیماده‌دینی هه‌کاری ئان ژێ ب نافه‌کی دی سه‌بووری بوو. میر ئیماده‌دین، هه‌م میره‌کی خورت هه‌م ژێ هه‌لبه‌ستقانه‌کی په‌به‌رز یێ سه‌رده‌ما خوه‌ بوو⁽²⁾. پشتی کو به‌ره‌ما ته‌مه‌رخانی یازجی یێ کاتبی یه‌حیا به‌گی و میر ئیماده‌دینی هه‌کاری

▼
 وڻهه پڪي
 ديروڪيئي ڪهلا
 جولهه مڙڪي
 ۱۸۵۲

”دڙيدهرين عوسمانيدا ده رباريئي فه ترهيا مير اتيا ئيماده ديني
 ئاگاهيئين باش هه نه. ل دوو ئه فان ئاگاهيان مير ئيماده دين
 د ههوا عوسمانيان يا ب سهرداريا سولتان مرادي چاري
 (م. ۱۶۴۰) يا د سالا ۱۶۳۵ اي دا، ل دڙي سه فهويان شهرين
 سهرکه قتي ڪر نه، سولتان مراد پشتي ڳرتنا رهوان و ته بريز
 ده ما دهاته وائي، ل ئه لباڪي دانا و جابا مير ئيماده ديني
 رپڪر ڪو بيته هوزووري، مير ئيماده دين ل ڪهلا پيزاني بوو
 و ئهو ده ر گهلهڪ نيزيڪي جهي سولتاني بوو“

داستان در ركبت آنكو صاحب قران عمار امن و امان
مقوم تسخیر قلعو د بېطونوره كړ غزرت برميان بسنه توفيق
خدای لایزال اجداد شتر عدو د نبر و فتح نمودن آن قلعو ب نظر

■ كورته ژيانا مير ئيماده ديني :

مير ئيماده دين كورئ يه حيا به گئ (۱۶۱۳-۱۶۱۷) ميرئ هه كاريانه. ئهو ته خمينين د ناقه را سالين ۱۵۹۰ و ۱۶۰۰ئ دا ل شاخ هاتيبه دنيايي. پشتي كوشتنا بابئ ئهوي يه حيا به گئ باپيرئ ئهوي زه كهر يا به گئ (م. ۱۶۲۹) ئيماده دين و برايئن ئهوي يئن بچووك ته تسليمي مامئ ئهوي زهينهل به گئ كرن. زهينهل به گئ چاقي خوه نه دا برازين خوه و ئهو خودان نه كرن. پشتي ئه قئ چهندي ئيماده دين ژ وهلاتئ هه كاري دهر كه قئ و بهرئ خوه دا جزيرا بؤتان. ئيه تيماله كه مه زن ناسياريا مير ئيماده دين و مه لايئ جزيري هينگئ چئبوويه. هه يامه ك پاشقه ژ ئهوي دهرئ دهر كه قئ و چوو ئاميدئ. لئ ل ئه قئ دهرئ قه درئ ئهوي نه هاته گرتن. مير ئيماده دين ژ ئاميدئ دهر باسي سؤران بوو. ميرئ سؤران قه درئ ئيماده ديني گرت. پاش موهله ته كئ ئيماده دين ژ ئهوي دهرئ چوو نك شاه ئه باسي سه فهوي (م. ۱۶۲۹) و ساله كئ ل ئهوان دهران ما. ژ ئهوي دهرئ بهرئ خوه دا بازارئ ئه رزه رومئ. مير هه ميرايئ ئه رزه رومئ مه مه مد پاشايئ ئابازا (م. ۱۶۳۴) ده ما زاني ئيماده دين بنيات ئه باسيه، گه له ك كه يفا خوه يئ هينا و قه درئ ئهوي گرت. لئ بهلئ پشتي كو ئابازا پاشا ژ. عوسمانيان پشته رئ بوويي و مه يلا شيعانيئ كرى، ئيماده دين ژ ئه رزه رومئ دهر كه قئ و هاته جوله ميرگئ نك باپيرئ خوه زه كهر يا به گئ (بهنيماله كه مه زن بهري ۱۶۲۷ئ). د ئهوي ده مي دا ئيماده دين و برايئن خوه د ژار و ژيريئ دا ژيانا خوه دهر باز كرن. ده ما زه كهر يا به گ مري، مامئ ئيماده ديني ئيبراهيم به گ ده ست دانا ل سهر جوله ميرگئ و خوه كره مير. لئ بهلئ مامئ ئهوي يئ دي شه ره فخان به گئ ب هاريكاري ئيماده دين و برايئن ئهوي شيا كه لا جوله ميرگئ بستينيت و ببيته مير. شه ره فخان به گ د سالا ۱۶۳۰ئ دا ئيماده دين كره ميرئ كه لا چه هريقي (كهلا چاريئ) يال سهر سينورئ سه لماسئ. هه رچه ند ئه قه ب دلئ ئيماده ديني نه بوو ژئ ناچار ئه ق چه نده قه بوول كړ. پشتي مير ئيماده دين بوويه ميرئ كه لا چه هريقي ئيدي ژيانا ئهوي يا پري شه ر و شوور ده ست پئ كړ. چه كداريئن زه ركه ل دؤرا خوه كووم كرن و هه م ل گه ل مامئن خوه يئن هه ر

ل گه ل هيزين سه فهوي يئن دهر دؤرا خوئ، مه راخا و مه رهندي شهر كړ. هيزا ئهوي روژ بو روژئ زيده بوو. پړانيا ده قه ران سه لماس، خوئ، ته برئز و وانئ ئيخسته ل ژئ ده ستن خوه و باج ژئ وه رگرت. جازان هيزش دبره ل سهر سه فهويان و سه رين ئهوان ژ بو پاشايئن رومي (ئوسماني) ريډكر و جازان ژئ هوجووم دبره ل سهر روميان و سه رين ئهوان دياري ژ بو سه فهويان ريډكر. كاروانه كي شاهئ راني شه لان د و ناقووده ننگئ مي رخاسيا ئهوي به لاق بوو. شه رئ د ناقه را شه ره فخان به گ و مير ئيماده ديني خوورتر لئ هات. مير ئيماده ديني هوجووم بره سهر ده قه را ئه لباكئ و كه لا پيزاني. ئه لباك ژ بهر شه ران كاقل و ويژان بوو. هه روسا ئيرش بره سهر كوچه رئ مزورويان، ئهوي ل زوزانين گه قه رئ نشته جه و ئهو ناچار هيلان ژ ئاخا هه كاريان دهر كه قن. شه ره فخان به گئ هيزه كه ژ پيئج هه زار له شه كره ران پيئك ده ات ئاماده كړ و هاته ئه لباكئ. لئ بهلئ ژ بهر نيژيكي بوونا زقستانئ و په يدا نه بوونا قووتئ عورديئ، سه فه را خوه هيلانو ده مسالا بهاري. ده ما شه ره فخان به گ تيگه هشتي كو

ب تنه هيزا خوه قه نه شيت ئيماده ديني
تيك بيه ت ناچار بوو هاريكاريئ ژ
سه فهويان بخوازي ت و ب ئه قئ
مه به ستنئ مروقه كي خوه ريكر
نك شاه سه في (۱۶۲۹-۱۶۴۲)
و هاريكاري ژئ خوه ست.

ديمه نه ك ژ
كه لا چه ريق
ئهوا مير
عيماده ديني
حوكم لئ دكر

▼
دیمه نەك
ژ كەلا
(پیزانی)

شەره فخانێ هەر چەند بەره قانی کربیت ژێ کەله هاته ستاندى و ئەو ژێ هاته كوشتن (١٦٣٣-١٦٣٤). میر ئیماده دین ب ئەقى چەندئ نەراو هستا و دەه مان سالیدا كەلا پیزانی و كەلا چەلى ژێ ژ مامین خوه وه گرتن. ب ئەقى ئاوايى میر ئیماده دینی هەمی خاكا هەكاریان ئیخسته ژێر دەستى خوه. سولتانى عوسمانى خەلات و پيشكيش بۆ هنارتن و ههروهسا ئیماده دین كره میره میرانی قەرسى. ل گەل ئەقى چەندئ شاهى، سەفهوى ژێ دیارى بۆ ئەوى هنارتن و پرانیا میرین كوردان یین دەردۆرئ، خوه بۆ ئیماده دینی چەماندن. تەمەرى یازجى هەتا ئەقى دەرى بەحسكرنئ ژيانا میر ئیماده دینی دكەت و پاشى وه فات دكەت (١٦٣٣/١٦٣٤). ب ئەقى ئاوايى پرتووكا ئەوى نیچو مایه^(٣).

د سەردەمى ئیبراهیمخان بەگى هەكاریدا د ساللا ١٦٩٦ئى كەسەكى مرۆقى تەمەرخانى یازجى، پرتووكا تەمەرخانى یا نیچو مایى دبىنىت و خاتیمه یه كى بۆ ئەقى پرتووكى چیدكەت و ئەقان ئاگاھیین ژێرى لى زیدە دكەت. دەما ئیماده دین ژ بۆ هاریكاریا عوسمانیان چوو یه سەلماسى، زەینەل بەگى مامى ئەوى و گولایى بەگى میرى كەلا بێتە نوور ب هیزه كیفه خواستن جوله میرگى بگرن. ل سەر ئەقى چەندئ ئیماده دین ب لەز قەگەرى جوله میرگى و ئیرش برە ل سەر دەقەرین باهیدیان. كەلا نیروه، كەلا بێتە نوور ستاندى و ئامیدین دۆرپیچكر. میرى باهیدیان یووسوف بەگ ناچار بوو و پەیمان ل گەل ئیماده دینی گریدا و شەرتین ئەوى قەبوول كرن. ل دوو ئەقى خاتیمى میر ئیماده دین ٧ سالان پشتى تەمەرخانى یازجى د ساللا ١٦٣٩ئى دا مریه^(٤).

سەفهویان ئەق چەندە بۆ خوه دەلیقه دیت كو ب هەجەتا ئیماده دینی خوه نیزیكى سینۆرى رۆمى بكن و كەلا وانی بستین. داخووا شەره فخان بەگى قەبوول كرن. هیزین خوه نیزی سینۆرى كرن و ژ نیشكیفه كەلا وانی دۆرپیچ كرن و جاب بۆ شەره فخانێ هنارتن كو ئەو ژێ بێتە هارى ئەوان و پشتى ستاندى كەلا وانی دى بچن ل سەر ئیماده دینی (١٦٣٣). هەر د ئەوى گافى دا عوسمانیان ژێ هاریكاری ژ شەره فخان بەگى خوهستن. شەره فخان بەگ ما د ناف سۆل و بزماى دا و ب هەجاتا خوه بەرهه قكرنئ خوه گیرۆ كر. عوسمانى دەما ژ شەره فخانې بیهیقى بووى، میر ئیماده دین ئەق چەندە دەلیقه دیت و ب لەز خوه گەهانده هەوارا كەلا وانی. مورتەزا پاشایى میره میرانی وانی، ئیماده دین وهكى میرى هەكاریان یى نوو پەسەند كر و شەره فخان ژ میراتین ئیخست. میر ئیماده دین بەرى ئیرش برە سەر كەلا شاخى و مامى ئەوى زەینەل بەگ ژ كەلى دەر كەفت و رەقى. **هەیفهك پشتى ئەقى چەندئ میر ئیماده دینی لەشكەرى خوه د نیقه كا زفستانیدا ب ریکا زۆزانی فەراشینی د سى شەف و سى رۆژاندا گەهانده جوله میرگى.** شەره فخانې ژ بەر سر و سەرما و بەفرا ستوو ژ ئیماده دینی ئیمىن بوو. بەلى دەما سپیدئ رابوو، دیت كو ئیماده دینی كەلا جوله میرگى دۆرپیچ كریه ..

■ پهیمانا قهسرا شرین و قهدهرا میر ئیماده دین :

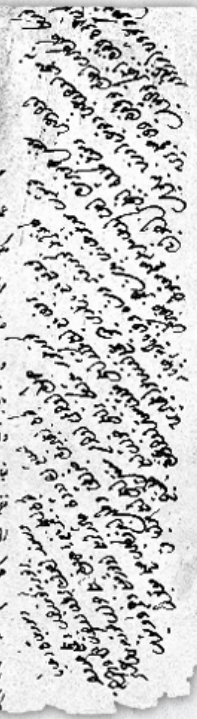
سولتان مرادئ چارئ پشتی کو بهغداد ژ سهفهویان ستاند، عوسمانیان و سهفهویان پهیمانا قهسرا شرین گریندان. ل دوو ئەقی پهیمانئ کوردستان د ناڅا دوو دهوله تان دا هاته دابهشکر. ئەقی پهیمانئ کارتیکرنه که خراب ل سهر میرگه هیئ کوردان چیکر. میرین کوردان، شهرین د ناقههرا. عوسمانی و سهفهویان ژ بو مانه قیراین سیاسی، بو خوه وهکی دهلیقه ددیتن و دشیان سهربخوهر بزاقئ بکن. لئ بهلئ ب ئەقی پهیمانئقه شهر راهه ستیان و سینور هاتن دیارکرن. ئەقی چهن دئ قابیلیه یا مانه قراکرن بهرتهنگ کر.. ئیدی دهما ژ ئالیهکی تهنگاف دیوون نه دشیان بچن نک ئالین

دی و ب ئەقی شیوهی گفاشئ بیخن سهر ههردوو دهوله تان. دهوله تان. عوسمانی ئەق پهیمانە ژ بو تیکبرنا میرگه هیئ کورد یین سهربخوه هه ره کهت دکهن وهکی دهرفهت زانی. د ئهوی سهردهمی دا میرئ کو ژ ههمیان سهربخوهر هه ره کهت دکر میر ئیماده دین بوو. ههما پشتی پهیمانا قهسرا شرین د ساللا ۱۶۳۹ئ دا عوردیه کا گران یا ژ هیزین رومیان و میرین کوردان ییکهاتی د بن سهرکیشیا والیئ وائی هه سهن پاشا دا هاته سهر کهلا پیزانی یا مهقهرئ میر ئیماده دینی. پرنیا ژیده رین بهردهست

وهسا دیار دکهن کو کهلا پیزانی ژ ئالین. عوسمانیانقه هاته گرتن و میر ئیماده دین هاته کوشتن^(۱). لئ بهلئ دوو ژیده رین دیروکی ههر چهن ستاندنا کهلا پیزانی راگه هینن ژ کوشتن میر ئیماده دینی ره ددکهن.

د ژیده رین عوسمانیدا ده رباریئ فهتره یا میراتیا ئیماده دینی ئاگه هیئ باش هه نه. ل دوو ئەقان ئاگه یان میر ئیماده دین د ههوا. عوسمانیان یا ب سهردار یا سولتان مرادئ چارئ (م. ۱۶۴۰) یا د ساللا ۱۶۳۵ئ دا، ل دژی سهفهویان شهرین سهرکهفتی کره. سولتان مراد پشتی گرنا رهوان و ته بریز دهما دهاته وائی، ل ئەلباکی دانا و جابا میر ئیماده دینی ریکر کو بیته هوزوورئ. میر ئیماده دین ل کهلا پیزانی بوو و ئهوه دهر گهلهک نیزیکی جهئ سولتانی بوو. لئ بهلئ میر ئیماده دین نه چوو پیشوازا سولتانی و جابه کا نه باش بو ریکر. میرین کوردان هیژ سولتان نه گه هشتیه وائی د ریدا پیشوازا سولتانی کرن. سولتان ژ رهفتارا ئیماده دینی عاجز بوو و میراتیا هه کاریان دا زهینهل بهگئ مامئ ئیماده دینی. لئ بهلئ عوسمانیان ژ بهر هیزا ئیماده دینی نه شیان ئەقی بریارئ ب جه بین. ههر چهند میره میرانیا قهرسئ ژئ هاتبیته وهگرتن ژئ ئیماده دین دیسا وهکی میرئ هه کاریان ما. پاشی سولتان مراد ژ ئیماده دینی بوری و دیاری بو ریکرن. د ئەقی ناقهه ریدا په یوه ندین. عوسمانی و ئیماده دینی ژ بهر گرنا موکسئ ژ ئالین ئیماده دینقه دیسا خراب بوون. ههر چهند. عوسمانیان ژ ئیماده دینی خوهست کو مکسئ راههستی میرئ ئهوی سهیتخانی بکهت ژئ ئه وی گوه نه دا. عوسمانیان و ههر بزاقه کا بو قهگه راندنا مکسئ تیک بر. عوسمانیان ههم ژ بهر هیزا ئیماده دینی ههم ژئ بهر رهوشا خهتهر یا ناقههرا سهفهوی و عوسمانیان نه شیان ئەقی پرسئ چاره سهه بکن. د دهما سهفهرا سولتان مرادی یا ل سهر بهغداین (۱۶۳۸-۱۶۳۹) وهسا دیار دکهت کو میر ئیماده دین چ پووته ب ئه مرین عوسمانیان نه کریه چ بزاقین دژی سهفهویان ییک نه هینابنه^(۲).

”میر ئیماده دین، ههم میره کی خورت ههم ژئ هه له به ستقانه کی پله بهرز یئ سهردهما خوه بوو“

■ عاقبتا مير ئيماده دینی :

هەر دوو ژێدهریـن دهرباریـی چارهـنقیسـی ئیمادهـدینی ئاگاهییـن جودا ددهـن تهـهیراتا که مانکیـش مستهـفا پاشا (م. ۱۶۴۴) و پرتووکا میرزا مهـمهـدی یازجی یا ب ناڤی ”موختهـسهـر تهـهوال ئوومهـرا“ یه. ل دوو تهـهیراتا وهـزیری ئهـزهـم که مانکیـش مستهـفا پاشا یا د ۲۱ی نیسانا ۱۶۴۰ی دا بو مهـهاسییـی سولتان مرادی چاری نقیسی دا تیتـه گوـتن: ژ بهـر کو ئیمادهـدین د فهـگهـرا سولتانی یا ژ رهوانی نهـهاتبوو پیشوازیی و دهـست دانابوو ل سهـر موکسی و گوهداریا تهـمری فهـگهـراندنا مکسی بو خودانی تهـوی نهـکربوو، من تهـمر دا والیی وانی ههـسهـن پاشا ب هیزهـکا مهـزنقهـ بچیتـه سهـر کهـلا پیزانی یا کو ئیمادهـدین تهـفهـ سی ساله تیدا چهـک و جهـبلخانی کۆم دکهـت.

لیدیڤ تهـقی تهـمری، کهـلا پیزانی هاتبوو گرتن، مالبات و مروقیـن میر ئیمادهـدینی هاتبوو ئیخسیرکرن. لئ بهـلئ ژ بهـر کو ئیمادهـدین تهـوی گافی د کهـلیدا نهـبوو و ل جهـهـک دی یی ههـکاریـی بوو رهـقیوو و نهـهاتیه گرتن وهـکی ژ تهـقی چهـندی دهـیتـه زانیـن میر ئیمادهـدین ژ ئالیـی عوسمانیاڤهـ نهـهاتیه گرتن. ژێدهـرا دی یا دهرباریـی چارهـنقیسـی میر ئیمادهـدینی دا ئاگاهییـن جودا ددهـت پرتووکا ب ناڤی ”موختهـسهـر تهـهوال ئوومهـرا“ یا ژ ئالیـی مهـمهـد یازجیـی کاتبی ئیبراهیمخان بهـگی ههـکاریـه هاتیه نقیسین. تهـقی بهـرهـم د دهـستیـکا سهـدسالـا ۱۸ی هاتیه نقیسین. تهـقی پرتووکی نوسخهـیه که فارسی و دوو

▲ نامه‌ها و هزیر قره موسته‌فا پاشا بو سلاحداری سولتان مورادی چواری

نوسخه‌ییـن وهـرگهـرا تهـوی یا عوسمانی/ترکی ههـنه^(۸). ل دوو ئاگاهییـن تهـقی پرتووکـی دهـما کهـلا پیزانی هاتیه گرتن میر ئیمادهـدین رهـقیه و خوه گهـهاندیه باژاری چهـلهـبی. ل تهـوی دهـری هاتیه گرتن و بو ستهـنبۆلی هاتیه ره‌وانه‌کرن.

ل ستهـنبۆلی ههـفت سالان ل زیندانا بابا جهـفهـر مایه^(۹). د سالا ههـشتی رهـهم ب هالی تهـوی هاتیه برن، ژ زیندانی هاتیه دهـریخستن و مهـقامی (میراتیـا) تهـوی لئ هاتیه فهـگهـراندن. دهـما زفری کو بیته جوله‌میرگی ل باژاری تهـهـنی تووشی تاوونئ بوویه و وهـفات کریه^(۱۰). بهـلگهـیا مه نوو دیتی کو تهـم دی نها بهـحسکرنی تهـوی بکهـن، ئاگاهییـن تهـهیراتا که مانکیـش مستهـفا پاشا و موختهـسهـر تهـهوال و مهـرایـی پشتراست دکهـت.

محلوه‌یه‌ها یونانی
اولمندر

هس

بادشاهم

عرض بند بقیه بود که عظمت او و شوکت او
کوردستان و لایق حکامی اولان میر عیاد دیکه معرف
شقی نک عدم اطاعتی ظاهره و منقله حرم بادشاه زمانه وان
بکار کیمی قولتری عسکر الیه اوزرنیه کوندر بلوب خوار و حکوتی زینل
قولترنیه و پریشیدی بعد هرنه جانیه کمتش ایسه الله کنور ملک
بانیه الحرف و اکثافه امر نهشیدی مرقوم میر عیاد العیاد بالله
بر مرضه مبتلا اولوب مرضه علاج ایتمکه حلیه کلدره قلعه
اخدا اولوب حبس اولدوغین بکار کیمی بلدر مکه صدر العیاد
حال مرقوم میر عیاد کوندروب قیجیلر اود بینه قولمنله ملور
هانری اولوق اوزره عرض اولمدر خزان بادشاهم

▲ نامه‌ها والیی چه‌له‌بی بو سولتانی ئوسمانی سه‌بارهت گرتنا میر عیاده‌دینی هه‌کاری

■ بەلگەيەك نوو :

ئەق بەلگەيە دەربارىن چارەنقىسى مىر ئىمادەدىنى دا ئاگاھىيىن گەلەك گرنگ دەت. ژ ئالىي سەدرازا مىقە د ۱۸ تەباخا ۱۶۴۸ئى دا بۇ سولتان ئىبراھىمى. عوسمانى (۱۶۴۰-۱۶۴۸) ھاتىيە عەرزكرن. د ئەقى بەلگەيى دا دەيتە گۆتن كو :

“د سەرھەدى وانى د ويلايەتا كوردستانى حاكمى ھەكارىي، شەقىي (ھشقىا) بەرنىياس يى ب ناقى مىر ئىماد ژ بەر بى ئىتاهەتيا خوە د سەرھەدى پادىشاھى مەرھووم دا (سولتان مرادى چارى) مىرھەمىراني وانى ب لەشكەرى خوەقە چووبوو سەر و ئەو رەقىابوو. ھەرۋەسا حوكومەتا ئەوى ھاتبوو دانى بۇ زەينەل بەگى. پاشى دەربارىن ھەركى قە چوويىت كو بىتە گرتن فەرمان ھاتبوو دەريخستن. ھەرۋەكى ژ ئالىي مىرھەمىرانيقە (حەلەبى) ھاتىيە راگەھاندىن و بەرى نھا ھاتىيە عەرز كر، مىر مادى مە بەحسكرن ژى كرى، خودى مە ژى بيارىزىت تووشى نەخوھەشەكى بووبوو و دەما ژ بۇ دەرمانكرنا نەخوھەشيا خوە ھاتبوو حەلەبى و كەتبيە د كەلى دا ھاتىيە گرتن و ئاقىتنە زىندانى. بۇ زانىنا ھەوھ دەيتە عەرزكرن كو مىر ئىمادى ناقبرى ھاتىيە رىكرن (بۇ ستەنبۇلى) و نھا د قويوجولار. ئوداسى ھاتىيە بچەكرن. فەرمان يا پادىشاھى منە”

سولتان ئىبراھىمى ل سەر بەلگەيە نقىسيە كو بەلى ئەق ئاگاھى مەلوومى من بووبە. دەما مىر ئىمادەدىن ھاتىيە گرتن رەوشا بابالى گەلەك ئالوز بوو. چونكى دەھ رۆژ پشتى ھىنگى ۱۸ئى تەباخا ۱۶۴۸ئى سولتان ئىبراھىم ژ كارى ھاتە ۋەرگرتن و ھاتىيە خەندقاندن و كورى ئەوى يىن حەفت سالى سولتان مەھمەدى چارە (۱۶۴۲-۱۶۸۷) ھاتىيە ل سەر تەختى. قىچا ئىمادەدىن دن ئاقا قەرخەشى دا ئىناندە ستەنبۇلى. ھەرۋەكى ژ بەلگەيى ديار دىت مىر ئىمادەدىن پشتى كەفتنا كەلا پىزانى ژ سالا ۱۶۳۹ئى ھەتا سالا ئەق بەلگەيە ھاتىيە نقىسىن يانى ۱۶۴۸ئى ل حەلەبى

ھاتىيە گرتن شىايە خوە قەشېرىت و خوە نەدەتە دەستى. عوسمانيان. لى بەلى د سالا ۱۶۴۸ئى ژ بەر نەخوھەشيا خوە يا گران مەجبوور ماپە بچىتە حەلەبى و ل ئەوى دەرى ھاتىيە گرتن و بۇ ستەنبۇلى ھاتىيە رىكرن و ل ستەنبۇلى ھاتىيە زىندانىكرن. ۋەكى ديار ئەق بەلگە ئاگاھىيىن ھەردوو ژىدەرىن مە بەحسكرن كرى تەمام دكەت. ئەم نزانين كانى گەلو مىر ئىمادەدىن د ناقبەرا سالىن ۱۶۳۹ و ۱۶۴۸ ل كى دەرى و چاوان ژىايە. بەس ئەم ۋەسا ھزر دكەن، ژ بەر كو مىر ئىمادەدىن ل وانى، ھەكارى، باھدىنان و سىنورين سەفەويان دا گەلەك دژمن ھەبوون و دويچوونا ئەوى دەتە كر ن مومكىنە ئە كو خوە ل بۇتان قەشارتبيت. چونكى شەرەف بەگى مىر بۇتان كەچا خوە دابوو يەحيا بەگى بابى ئەوى و ژ ئەوى گەلەك ھەز دكر. ھىنگى ژ بۇتان زىدەتر ئەردەكى ئەولە و ئىمن ژبو مىر ئىمادەدىنى ديار ناكەت. ۋەسا ديار ئە پشتى تووشى نەخوھەشى بووبى مەجبوور ماپە بچىتە حەلەبى و ئەوى دەرى ھاتىيە ناسين و ھاتىيە گرتن. لى بەلى ئەقە ھەمى ھزر و بۇچوونين مەنە. ھەتا ھنەك بەلگەيىن قەپر دەست مە نەكەفن ئەم دەربارىن ئەقى فەترەبى دا نەشىن چ گۆتتىن قەپر بىتېرىن. ھەرۋەسا ئەم دەربارىن چارەنقىسى مىر ئىمادەدىنى يا پشتى گرنا ئەوى و ژيانا ئەوى يا ستەنبۇلى چ ئاگاھىيىن تىر و تەسەل نزانين. گەلو ل ستەنبۇلى چەند سالان ل زىندانى ماپە و ب درستی كەنگى و چاوان مریە ئەم چ ژى نزانين. لى بەلى ھەكە ئەم پرتووكا موختەسار ئەھوال وومەرايى كو ۋەسا ديار ئاگاھىيىن ئەوى جەئى باۋەرىن نە، مىر ئىمادەدىن ھەيامەكە درىژ (حەفت سالان) ل زىندانى ماپە و پاشى مىراتيا وى لى ھاتىيە قەگەراندن و د قەگەرى دا ل باژارى ئەدەنى مریە. ھەكە ئەق ھەشت سالىن پشتى گرنا وى يا حەلەبى ژى بىنە زىدەكرن مومكىن ئە مىر ئىمادەدىن ل دەردۇرا سالا ۱۶۵۸ مریت.

ایندگی انساب اطاعت و انقیاد معامدین ایلمهش ایدی
 حسن تدبیر امله الکتور بلوب خراسی و مرلدی و حکاری حاکمی
 اولان میر محمد الدین دخی غضبنا اوزره اولمغین وان بکیر کیسه
 اولاج حسن پاشا اخذ فامور اولمش ایدی تدبیر عاقلانه
 ایلمه بزل مفدور ایدوب مراد شهر یاری اوزره اخذ انقام
 و جنس فساد کی کت و انچون کارین تمام ابتدی وزیر اعظم
 عالی مقام امور سرحد کمال استحکام و یروب طرف سلطنت

دووماهییا میر
 عیماده دینی
 ههکاری د
 پهرتوونکا
 تاریخ
 و جییهی کا

■ پراویز :

1. دهر بارهین ههلهست و ههلهستقانی میر نیماده دینی بنره: تهسین ئیبراهیم دؤسکی، باخی ئیره، وهشانخانا سپریز، دهۆک، ۲۰۱۹، ۳۰-۳۸.
2. بو چیرۆکا پهیدا کرنا نهقی بهرهمی بنره: Hakkâri Mirleri / Beylerinin Mirnamesi", Kürt Tarihi Dergisi, Hejmar: ۲۹, ۲۰۱۷ Temmüz-Ağustos-Eylül.
3. ئەف ناگهی ژ پرتووکا تهمرخانی یازجی یا هیشتا وهکی دەستخهت هاتنه وهگرتن (د ناقبهرا رووبه لاین ۱۶۱-۱۶۲). ژبو خوهندن و ریکرنا کورته بهکی ژ پرتووکا گهلهک سوپاسیا د. نزار نهیووب گولی دکهن.
4. ئەف ناگهی د ناقبهرا رووبه لاین ۱۶۱-۱۶۲ ج دا دهر باز دین.
5. ژ بو ژئده و ناگهییهن بهره رهتر بنره: د نزار نهیووب گولی، نیماره ههکاری فل اهدیل، و هشانخانا سپریز، دهۆک، ۲۰۱۷، ۱۶۴-۱۶۹.
6. نزار نهیووب گولی، نیماره ههکاری فل اهدیل، و هشانخانا سپریز، دهۆک، ۲۰۱۷، ۱۶۹-۱۷۰.
7. BEO. TS. MA. E. 730/56, (29 Zilhicce 1049).
8. پرتووکا میرزا مههمه دئیف یازجی ب دەستخهتی مههمه تهبار بهگی گه هشتیه رۆژا مه. ژ فی نوسخهیا فارسی: دو وهگره ئین عوسمانی/ترکی و بهکی زی وهگره کوردی هاتیه کرن. نوسخه بهک وهگره عوسمانی د سالا ۱۹۴۷ ئی ئالیی هوسهین هیلمی ئیستانبولیه هاتیه کرن. د ئەفی وهگره ئی دا ههم خهتی فارسی ههم ئی یی. عوسمانی ههیه. ئەف وهگره ژ لایی

■ ژئدهر :

Dündar نالی کلچفه هاتییه وهشاندن. بنره: Dündar Ali Kiliç, Abbasi Devletinden Hakkâri Beyliğine ..Irisan Beyleri, Tarih Düşünce Kitapları, İstanbul

وهگره دی یا عوسمانی ژ لایی Xidir b. Ebdullah el-Xalidî Neqşebend ئەف وهگره ب Van Vilayeti Dâhilinde ve Hakkâri Merkez ve Kazalarındaki Beylerin Tarihi Nesepleriyle Coğrafi Vesair Ahvalleri .Vesair Ahvalleri ئیبراهیم هاك كونیالی د بن رقهما ۱۹۸۵ ئی هاتییه قهید کرن. بنیره: Hasan Tan, Hakkâri Beylerinin Tarihi, Muhtasar Ahvalül-Umera: Van Vilayeti Dâhilinde ve Hakkâri Merkez ve Kazalarındaki Beylerin Tarihi-Metin ve Tahlili. Yüksek Lisans Tezi, Mardin Artuklu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, Mardin

ژ بو وهگره کوردی بنره: میرزا مههمه ئی یازجی، موختهسار نه هووال ئومهرا، (وهگره ئین ژ فارسی: نزار نهیووب گولی)، وهشانخانا سپریز، دهۆک، ۲۰۱۲.

9. زبنداننا بابا چه فه د ستهنۆلی قهراخا خهلیجییه. فی کافئ کیمهک ئی مایه.

10. Hasan Tan, Hakkâri Beylerinin Tarihi, 49; Dündar Ali Kili, Abbasi Devletinden Hakkâri Beyleri, 72; Mirza Mihemed Yazic, Muxtesar Ahwal mera, (Werg ran ji Faris: Nizar Ey b Gul.), 69-70.

11. BEO. TS. MA. E. 799/12, (18 Receb 1058).

12. BEO. TS. MA. E. 799/12, (18 Receb 1058).

13. BEO. TS. MA. E. 730/56, (29 Zilhicce 1049).

14. Dosk. Tehs n brahm. Bax rem. We anxana Spr.z, Dihok, 2019.

15. Gul. Nizar Ey b. maret Hekar f'l-Ahd'l-Osman. We anxana Spr.z, Dihok, 2017.

16. Kili. D ndar Ali, Abbasi Devletinden Hakk ri Beyli'ne risan Beyleri, Tarih D nce Kitaplar, stanbul.

17. Mrza Mihemed Yazic. Muxtesar Ehwal mera. (Werg ran ji Faris: Nizar Ey b Gul.), We anxana Spr.z, Duhok, 2012.

18. Sad n. Xalid. "Hakk ri Mirleri /Beylerinin Mirnamesi", K rt Tarihi Dergisi, Hejmar: 29, Temmuz-Austos-Eyl l 2017.

19. Tan. Hasan. Hakk ri Beyleri'nin Tarihi. Muhtasar Ahval'l-Umera: Van V layeti D hilinde ve Hakk ri Merkez ve Kazalar ndaki Beylerin Tarihi-Metin ve Tahlili. Y ksek Lisans Tezi. Mardin Artuklu n versitesi. Sosyal Bilimler Enst its. Tarih Anabilim Dal n, Mardin, 2017.